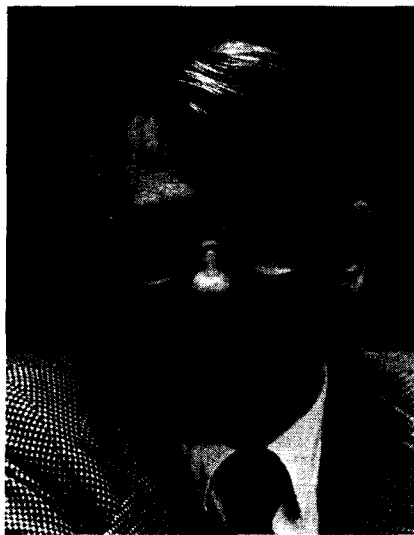

Nederland ontwikkelingsland?

In een goed huwelijk gaan de partners op den duur op elkaar lijken, zegt men wel. Is het de vrucht van enkele decennia hechte verbondenheid in ontwikkelingssamenwerking dat Nederland er steeds meer uitziet als een ontwikkelingsland? Nee natuurlijk, maar toch zijn er enkele frappante gelijkenissen. Het loont om daar eens even over na te denken. Onze economie stagnert omdat de voornaamste variabelen die een evenwichtige groei determineren, moeilijk in een samenhangend verband te brengen zijn. Dat is wat ook de ontwikkelingslanden de das omdoet. Jarenlang is het overheidsbeleid te zeer gericht geweest op consumptie en te weinig op sparen en investeren, met als gevolg dat de collectieve voorzieningen nu niet meer betaalbaar zijn. Jarenlang ook is de betekenis van een in verhouding tot de gewenste productiestructuur te geringe omvang van de nationale markt miskend, en het investeringsbeleid te weinig afgestemd op structurele veranderingen in de wereldmarkt. Verder is er natuurlijk de structurele werkloosheid en het scholingspatroon dat niet aansluit op de eisen van een nieuw industrieel elan. Frappant is ten slotte de laatste overeenkomst: het roekeloze steunen op één succesnummer dat de structuur van de economie, alsmede het interne en externe financiële evenwicht bepaalt; in ons geval de energiesector. Naarmate de industriële woestijn van verlaten bedrijfsgebouwen oprukt in ons polderland springt die éne enclave steeds meer in het oog. Nederland is een duale economie, met een moderne en een versukkelde sector.

Uiteraard gaat de vergelijking mank als we haar te ver doortrekken: we zijn welvarend, we hebben die welvaart redelijk en zonder veel inflatie verdeeld, en Amnesty International heeft hier alleen maar vrienden. Niettemin blijft vooral de onderontwikkelde manier waarop we met de Botlek en ons aardgas zijn omgesprongen mij fascineren, vooral na lezing van het recente OECD-rapport waarin Nederland zo'n dikke onvoldoende haalt voor economisch beleid 1).

De meeste verhalen over de ontsporing van de Nederlandse economie beginnen bij de ommekeer in de loonontwikkeling rond het midden van de jaren zestig, als een autonome, min of meer institutioneel bepaalde reactie op de industrialisatiepolitiek van direct na de tweede wereldoorlog. Naast de lonen beginnen dan alras ook de collectieve lasten uit de hand te lopen, en dat resulteert in een arbeidskostenstijging die tot deïndustrialisatie leidt. De OECD benadrukt het oorzakelijk verband tussen de ontwikkeling van de energiesector en het

verlies van concurrentiepositie in de traditionele industriële sectoren. Ook zij dateert het begin van de ellende in de late jaren zestig, met de ontwikkeling van Rotterdam als oliehaven en petrochemisch centrum. Daarmee is de arbeidskostenstijging in eerste instantie verklaard als een endogeen proces van binnenlandse ruilvoetveranderingen en loonnavolging in de overige industrie, voortvloeiend uit wat er aan „jobless growth” is gegeneerd in de energiesector. De uitstoot van arbeid die resulteerde, kon aanvankelijk worden opgevangen uit het overheidsaandeel in de inmiddels opgetreden ruilvoetverbetering van ons aardgas. De olie ontwortelde de loonstrucuur, het aardgas dreef vervolgens de gulden op en ontregelde de openbare financiën. Nu het tegen loopt met olie en gas gaan we pas goed voor de bijl. Het is het onnozele verhaal van de energie-exporterende ontwikkelingslanden, Nigeria en Mexico voorop, Nederland wat meer achteraan, maar niettemin in hetzelfde rijtje.

Willen we het juiste vaarwater vinden tussen Scylla en Charibdis van vóór- en nadelen van een externe ruilvoetverandering voor energie, dan zullen we daarmee verbonden *binnenlandse* ruilvoetmutaties beter in de peiling moeten houden, dat is de les van het OECD-rapport. In de praktijk van het beleid wordt de betekenis van veranderingen in de binnenlandse ruilvoet tussen de verschillende sectoren in de economie vaak onderschat. Elk economisch veranderingsproces brengt evenwel endogene veranderingen mee in de ruilvoet tussen binnenlandse sectoren. Die veranderingen bepalen het verloop van de categorale inkomensverdeling — de relatieve beloning van kapitaal en arbeid 2) — en uiteindelijk ook de sectorale verdelingen, zoals de aandelen van de collectieve sector en de marktsector in het nationale inkomen, en de ontwikkeling van het arbeidsinkomen in die beide sectoren 3).

Verstoringen in dergelijke sectorale verdelingen blijken van grote invloed op de continuïteit van het economisch proces. Dat pleit voor een internationale poging om te komen tot een stabilisatie van energieprijzen in de buurt van hun vermoede-

lijke evenwichtswaarde 4) en, wat Nederland betreft, voor een zorgvuldige begeleiding van enkele uit het lood geslagen macro-economische grootheden naar hun evenwichtspad. In concreto betekent dit dat de loonvorming begeleid moet worden met macro-economische richtlijnen, en dat we een ombuigingspad moeten zoeken waarmee we de economie niet kapot bezuinigen. Vooral het vinden van een optimaal ombuigingspad is erg moeilijk, omdat iedere erkenning van een dreiging van vraaguitval misbruikt kan worden door pressiegroepen die geen reële offers willen brengen voor economisch herstel. Dat brengt mij, ten slotte, toch nog op een groot verschil tussen Nederland en het modale ontwikkelingsland: een verschil in de cultuur en de besluitvorming.

In veel ontwikkelingslanden is bewust getracht een verlamd gebrek aan nationale eenheid te boven te komen door een proces van participatie in de besluitvorming, met als voornaamste verschijningsvorm een één-partijsysteem. In Nederland zijn we de andere kant opgegaan. We hebben in de jaren zestig getracht de toenemende gecompliceerdheid en ondoorzichtigheid in de collectieve besluitvorming het hoofd te bieden door het verbreden van het bestel in een participatiedemocratie, waarin de uitvoering van een globale kaderwetgeving werd ingevuld met een netwerk van adviesorganen. Het neveneffect van deze democratiseringstendenzen was een materiële delegatie van de controlerende bevoegdheden van het parlement. Het democratisch gehalte van het eindresultaat is tegengevallen naarmate de pressiegroepen als wolven in schaapskleren de adviesorganen binnendrongen, en daarmee hun machtspositie wisten te consolideren. Onbedoeld hebben we daarmee gelegenheid gegeven tot het opwerpen van extra-parlementaire blokkades in de besluitvorming. Dat is niet bevordelijk voor een economisch herstel, en niet bevordelijk voor de parlementaire democratie zelve, als grote streep die we dan toch maar op de meeste ontwikkelingslanden vóór hebben. Ook in dat licht verdienen plannen tot heroverweging van de rol van adviesorganen ons aller steun.

1) OECD, *Netherlands, Economic Surveys*, Parijs, januari 1983. Zie hierover ook H. Kamps, *The Dutch disease and het verzwegen medicijn*, ESB, 2 maart 1983.

2) Zie over de doorwerking van veranderende schaarsteverhoudingen in kapitaal en arbeid J. Pen en J. Tinbergen, *Naar een rechtvaardiger inkomensverdeling*, Amsterdam, 1977, hoofdstuk 32.

3) Zie hiervoor mijn artikel Pen and Tinbergen on income distribution *De Economist*, 1979, blz. 446-458.

4) Zie hiervoor ook het pleidooi van Helmut Schmidt in *The Economist* van 26 februari 1983.